

La curadoria en el context social contemporani

Caterina Almirall

I. La pràctica curatorial avui

Des de la meua experiència com a professional en l'àmbit de la curadoria els darrers deu anys intentaré oferir un recorregut sobre les diferents implicacions del que representa aquest àmbit professional en el conjunt del sistema actual de les arts visuals. Voldria plantejar una visió complexa de la pràctica curatorial que ens permeti comprendre la xarxa de relacions entre agents que teixeix al seu voltant, des de i més enllà de la curadora, i que conformen aquest sistema.

Intentaré desgranar quins són els moments i les etapes clau en el procés de treball, així com les eines i tasques com són l'escriptura, la investigació, l'acompanyament de projectes, la mediació o la producció i la gestió. Per a això ens m'atansaré a alguns referents que han estat claus en la meua pròpia configuració d'un model de curadoria que respon a un panorama contemporani, des d'una perspectiva feminista, situada, horitzontal i transdisciplinar, molt propera a la feina de les artistes.

Entenc el curador o curadora a com "el que té cura d'alguna cosa". aquesta cosa remet inicialment a les obres a les col·leccions, ja que és un rol que es remunta a la figura del conservador en un museu, però avui dia, i en específic en el cas del comissariat d'art contemporani, es refereix també a les artistes així com a tots els altres agents amb què es relaciona, fins i tot el propi context, institució o estructura on treballa. Així, podríem dir que la curadora és la que té cura del context i de tot allò amb el que treballa, tant persones com materials i immaterials.

Això ens indica també que és algú que gairebé mai no treballa sola, és a dir que el seu treball sempre es relaciona amb altres i amb altres coses (obres, contextos, institucions). En aquest sentit remet a un altre dels treballs precursors del rol curatorial que és el del crític d'art, algú que escriu sobre una cosa que el precedeix, una escriptura sempre vinculada a quelcom preexistent.

La curadoria entesa com tenir cura d'alguna cosa enllaça amb les teories dels afectes i les cures i el denominat 'gir afectiu' que eminentment des dels feminismes s'han desplegat en els darrers temps, i que més recentment han pres prou força. Des d'aquestes nocions, el cuidar i allò relacional es situa al centre de l'activitat curatorial, i fan d'aquesta la seva forma de producció de coneixement del món. Aquestes propostes en el marc de la curadoria són les que sustenten una definició del comissariat centrada en allò relacional més que en una autoria i una singularitat.

Podem pensar llavors el rol curatorial com un rol *relacional*. Aquesta qualitat relacional del treball curatorial, ens ajuda a entendre que allò amb què es relaciona va més enllà de les circumstàncies. Es pot entendre com a companyes totes aquelles amb qui "pensa" i construeix els seus projectes: a més de les artistes i les obres, serien també autores i textos que llegeix, que cita, i amb les que construeix el seu pensament i els seus projectes: "Pensar amb "espècies companyes" (en termes de Haraway). Totes aquelles amb qui treballa en cada projecte: directors/es de centres d'art, museus, departaments, tècnics i tècniques, educadors/es, muntadors/es, conservadors/es i restauradors/es, productors/es i coordinadors/es, transportistes, dissenyadors/es, traductors/es i corrector/es de textos, periodistes, vigilants de sala, comunicadors/es. I també, és clar, el-s públic-s, el públic immediat i el públic secundari.

I això ho dic amb algunes autores que m'han ajudat a entendre aquesta qualitat relacional del meu treball que són l'artista Céline Condorelli i la teòrica de la biologia Donna Haraway. La primera en un pla més estructural del pensament com a configuració del que ella anomena

"relacions d'amistat" (és a dir que ens està proposant que mentre passem molt de temps amb les persones que treballem, així com amb les autores que llegim, aquestes les podem pensar com a amitats (amb tota la complexitat que l'amistat implica). En relació amb aquesta idea presenta una pregunta que m'interpel·la: "Amb quines idees, temes i persones volem passar el nostre temps?" La meua feina seria la meua resposta a aquesta pregunta. Haraway des de la seva proposta "tentacular" de les "espècies companyes" i del "teixir relats", suggereix que podem pensar com a companyes, no només les companyes humanes, sinó també altres d'altres espècies. I que per fer-ho cal "situar-se", tenir una mirada situada en un context. Cap coneixement està deslligat del seu context ni de la subjectivitat de qui l'emet, elegir doncs les nostres companyes és una decisió política i agencial.

En aquest sentit, un factor essencial per a la meua manera d'entendre la curadoria té a veure amb l'experiència. És a dir, entendre que una exposició és en certa manera una excusa per "passar temps juntes" (persones, obres, al·ludint també a l'agència material d'aquestes). Així quan decideixo amb qui treballar, i en la mesura del possible els equips de treball, els llocs, hi penso. Com també en plantejar la reunió d'obres en una exposició col·lectiva, hi penso en reunir-les, perquè des de la seva convivència es pot generar alguna cosa: un relat, i sobretot, una experiència. Al cap i a la fi, una exposició és una experiència que també passa a l'espai, el temps i el cos (el que podríem anomenar una "experiència somàtica"). Des d'aquí defenso que precisament l'interès de treballar des de la curaduria és treballar amb els llenguatges de l'art, llenguatges que passen per la imatge, pel material, per la forma, per l'estètica, llenguatges que són propis del treball artístic, i que ens permeten pensar, dir, aprendre, posar en comú, de manera que altres llenguatges no, i que no són sempre traduïbles.

Així penso el treball de la curadoria com un treball creatiu. I com un aprenentatge, en el millor dels casos, un aprenentatge compartit. Tornant a la noció d'experiència situada en un temps i un lloc, per mi és essencial que la curadoria, com a forma de producció de coneixement (com a eina de recerca) sigui situada i doni compte de la seva posicionalitat. És a dir, evitar ser global, universalitzadora o "per a totes", perquè en tant que llenguatges situats parteixen i es dirigeixen de situacions específiques i mirades específiques i situades, construïdes des d'experiències del món determinades que, com totes, es veuen modelades per les situacions de classe social, de gènere, origen etcètera...

II. Investigació > producció > exhibició > difusió

A continuació intento situar d'una forma àmplia, i sense que sigui un manual aplicable a cada projecte, sinó una exploració amb ànim d'entendre millor aquesta pràctica, els moments i les etapes clau en el procés de treball d'una curadora en la realització de projectes com ara exposicions i programes públics. Per començar volia fer un apunt sobre el que és la investigació des de la pràctica curatorial, perquè fàcilment es percep el rol curatorial com un rol mediador, i la pràctica investigadora queda sovint invisibilitzada i precaritzada. La investigació curatorial, per tant, podria ser fer recerca bibliogràfica, documental, històrica, en catàlegs, en webs, en revistes especialitzades, llegir, escriure, fer entrevistes, fer visites d'estudi, visitar exposicions, visitar fires, biennals, etc., construir un relat, un posicionament.

Fases del treball:

- investigació i recerca
- conceptualització d'un projecte: tema, títol, text, artistes, col·laboradors, forma ...
- treball amb artistes: selecció, contacte acompanyament, producció d'obra, resolució de problemes i conflictes
- escriptura

- mediació
- programes públics i activitats en relació a l'exposició/projecte curatorial: xerrades, conferències, tallers, activitats familiars, visites guiades, performance, pel·lícules, rutes, — assistència al muntatge
- atenció als mitjans de comunicació
- assistència a la inauguració

Tasques i necessitats:

- elaborar i controlar un pressupost
- redactar i consensuar contractes / factures amb les artistes
- organitzar i coordinar un transport
- demanar una assegurança
- confeccionar un disseny expositiu
- coordinar i dur a terme un muntatge, il·luminació
- encarregar i supervisar el disseny gràfic
- escriure textos per a una publicació o catàleg
- redactar textos per a cartel·les, vinils, fulls de sala, QR, guies...
- coordinar i supervisar correcció i traducció de textos
- fer difusió (premsa, xarxes, web, banderoles...)

III. Relació amb les sales municipals d'art i espais de programació estable:

La sala o espai de programació municipal és un lloc de treball per a les comissàries, és un espai d'aprenentatge, de possibilitat, d'experimentació, ja que cada espai i cada sala és diferent i representa una possibilitat de vincular-se a un territori específic. No podem donar per suposat que la curadora coneix el territori, oferir acompanyament per a la prospecció del territori, de col·lectius i artistes locals, de col·leccions d'art o espais interessants, pot ser interessant tenir preparat material en aquest sentit.

Podem pensar que en aquest fer curatorial relacional i vincular, es teixeix un context artístic professional en una relació constant entre el dins i el fora de les institucions. Institucions artístiques que necessiten (o fan ús de, o donen feina a) a curadores independents que els ofereixin continguts, i que per tant són estructures que se sustenten en aquest embolic dins fora. I curadores que necessiten (o fan ús de) (o aporten el seu treball a) institucions on desenvolupar els seus projectes i per al seu suport econòmic.

Un encàrrec curatorial:

- Un encàrrec és una proposta de marc de treball. Per a fer-lo hem de tenir clares algunes coses, però també hem de deixar marge i flexibilitat amb d'altres. Un encàrrec curatorial té l'objectiu d'obrir la programació cap a possibilitats que no coneixem (artistes, temes, formats...).
- S'ha de conèixer el treball o la trajectòria de la persona a qui li fem l'encàrrec.
- Pot venir donat per la voluntat d'explorar un tema (de forma àmplia, però justificada), o un format.
- Un encàrrec implica delimitar un possible treball en un lloc, un temps i uns recursos. És el que permet treballar.
- A partir de saber què volem o què necessitem podem fer l'encàrrec tenint en compte el **pressupost** i el **temps/calendari** que tenim i que podem oferir.

Referències:

C. Condorelli (2014), *The company she keeps*, Londres y Eindhoven, Book Works / Chisenhale Gallery y Van Abbemuseum.

Haraway, Donna (2016). *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Duke University Press: Durham.